

Geld stinkt niet, Rijke stinkerds & Stinkend rijk zijn

Wie ging er niet vanuit met het voorlezen van z'n nieuwjaarsbrief bij peter of meter met de gedachte: "Liefste peter/meter, *hoe meer dat je geeft hoe beter.*"

Want we waren misschien in de waan van... die is toch rijk, stinkend rijk...

De uitdrukking 'Geld stinkt niet' heeft niks te maken met het feit dat veel mannen hun portemonnee in hun kontzak bewaren.

De uitdrukking is afkomstig van de Romeinse keizer Vespasianus (9-79 na Chr.). Deze keizer had een dubbel imago. Enerzijds stond hij bekend als een man van eenvoudige komaf, uit een familie die op vulgaire wijze – zijn opa zou dagloners hebben uitgebuit – rijk was geworden. Anderzijds ging hij tactisch en zuinig om met zijn geld.

De anekdote over 'Geld stinkt niet' is te vinden bij geschiedschrijver in de *Levens van de keizers*. Het verhaal onderstreept het imago van Vespasianus als een keizer die tactisch met geld omgaat. Als Vespasianus in 69 na Christus de keizertroon beklimt, wordt hij meteen geconfronteerd met geldgebrek. Zijn voorganger Nero is nogal kwistig met de centen omgegaan: Rome is afgebrand en ook het Vierkeizersjaar en de Opstand van de Batavieren hebben handenvol geld gekost.

Omdat Vespasianus een grote arena in Rome bouwt, het latere Colosseum, heeft hij veel geld nodig. Op zoek naar nieuwe belastingbronnen besluit Vespasianus ontlastingsbronnen te gaan belasten; hij voert de urinebelasting van Nero opnieuw in. In die tijd is urine overigens een gewilde vloeistof, omdat het stinkende goedje door de Romeinen gebruikt wordt om wollen stoffen mee te ontvetten.

Zijn zoon Titus vindt de urinetoeslag van zijn vader niet alleen financieel belastend, maar ook immoreel. Als Titus zijn ongenoegen aan Vespasianus kenbaar maakt, duwt die hem wat geldstukken van de eerste belastingheffing onder de neus en vraagt Titus: “Stinkt het?” Titus antwoordt van niet. “Dit is nu het resultaat van pis!”, zo reageert Vespasianus.

Geld stinkt niet. Op welke manier je het ook hebt verdiend. Het ministerie van financiën bij onze noorderburen dacht hier jaren geleden ook zo over en gebruikte de spreuk in een advertentiecampaagne om personeel te werven (het zouden geen Hollanders zijn...).

Aardig is dat openbare afwateringsplaatsen in diverse landen in de volksmond vernoemd zijn naar keizer Vespasianus: de vespasienne in Frankrijk, vespasiani in Italië en vespasienne in Roemenië.

Rijke stinkers...

Als geld niet stinkt, waarom hebben we het dan wel vaak over ‘rijke stinkers’? Er zijn verschillende theorieën. Voor één daarvan moeten we naar de kerk waar de gefortuneerden vroeger ‘stinkend rijk’ lagen te zijn.

De precieze herkomst van de uitdrukking 'stinkend rijk zijn' staat niet helemaal vast. Vaak wordt verwezen naar de begrafenis cultuur in de Middeleeuwen. Armere mensen zouden toen op het kerkhof zijn begraven, terwijl de rijken zich een mooie plaats in de kerk konden veroorloven. De graven van deze gefortuneerden, die zich direct onder de kerkvloer bevonden, waren vaak niet helemaal goed afgesloten waardoor kwalijke dampen in de kerk zouden zijn blijven hangen. Volgens deze werden zo de uitdrukkingen 'rijke stinker' en 'stinkend rijk zijn' geboren.

Een mooi verhaal, maar niet waar, stelt hoogleraar historische taalkunde Nicoline van der Sijs. In een publicatie van het Meertens Instituut wees zij er enige tijd geleden op dat de uitdrukking 'rijke stinker' in de bronnen uit de Middeleeuwen helemaal nergens is terug te vinden.

"Bovendien werden helemaal niet alleen rijke mensen in de kerk begraven. Iedereen kreeg daar aanvankelijk een plaatsje, behalve zelfmoordenaars en ongedoopte kinderen. Wel waren de plaatsen vlak bij het altaar het duurst; die plaatsen waren het meest in trek omdat men veronderstelde dat de heiligheid van het altaar afstraalde op de overledenen."

Verder acht de hoogleraar het weinig waarschijnlijk dat de rottingslucht echt in de kerk te ruiken was, aangezien de overledenen onder een laag aarde werden begraven.

Wellicht vandaar dat de pastoor nogal kwistig omspringt met zijn wierookvat. Is dit een ritueel van de periode wanneer mensen in de kerk werden begraven?

Hygiëne

Voor een verklaring van de uitdrukking wordt ook vaak verwezen naar de slechte hygiëne van mensen in de zeventiende en achttiende eeuw. Zowel armen als rijken stonken, maar de gefortuneerden hadden iets gevonden om hun lichaamsgeur mee te verbloemen: parfum. En alleen zij konden zich dat permitteren. De rijken spoten zich dusdanig onder dat de armere mensen hen "stinkende rijken" gingen noemen.

"Parfum diende dan juist om de stank te verdrijven. Het is bovendien de vraag of in deze tijd lichaamsgeur al als sociaal werd gevoeld. Bovenal: de uitdrukking rijke stinker is in deze periode nooit aangetroffen."

Stinkend, als bijwoord.

Na onderzoek kwam de hoogleraar tot de conclusie dat 'stinkend' niet zozeer slaat op stank, maar meer als een soort versterkend bijwoord is toegepast. Vanaf de achttiende eeuw kwam ze het bijvoeglijk naamwoord 'stinkend' steeds vaker tegen in teksten.

De hoogleraar:

“Zo schreef de bekende auteur Justus van Effen in 1734 over een man die ‘stinkend veul’ van een vrouw hield. In 1782 is sprake van een stad ‘stinkent vol volk’, en in 1908 schrijft een krant over de Joden in Rusland, die zo ‘stinkend’ rijk waren’.”

De relatie met stank en 'vies ruiken' is volgens Van der Sijs dus helemaal niet aanwezig, net zoals dat bijvoorbeeld het geval is bij de uitdrukking 'Je stinkende best doen'.

Helaas kwam men dan ook in onze jaren veelal bedrogen uit na het lezen van de nieuwjaarsbrief aan petje of metje...

Bron: Historiek, een reportage van Enne Koops

Dirk Jonckheere